

Človek in barve

MAKS TUŠAK

POVZETEK

Proučevanje barv je interdisciplinarno. Namen mojega dela je poskušati raziskati predvsem psihološko dimenzijo in komponento barv. V luči današnjih teorij in konceptov psihologije barv razumemo barve večplastno: kot pojem, simbol, funkcijo, atmosfero oz. klimo.

Preko barv izražajo ljudje svoje občutke, čustva ter izkušnje. In prav to je ena izmed možnosti in načinov, da psihologi spoznamo človekovo osebnost. Na tej osnovi in znanju je bilo izdelanih mnogo psihodiagnostičnih instrumentov. Tako imenovani "barvni testi" so najbolj znani tovrstni projekcijski preizkusi. Najbolj znani psihologi na tem področju so Lüscher, Frieling in Pfister, v zadnjem času pa je v Združenih državah Amerike vse bolj popularen tudi Hartman. Omenjeni avtorji poskušajo diagnosticirati človekovo osebnost na osnovi posameznikovega oblikovanja, sortiranja ali izbiranja barv in graditve barvnih piramid.

Naše potrebe in želje imajo velik vpliv na naše vedenje. Vsako barvo določa poseben motiv. Rdeča npr. izraža moč in željo po produktivnosti, modra označuje altruizem - ljudje, ki imajo radi modro, želijo ljubiti in biti ljubljene, bela pa simbolizira mir in poskus izogniti se konfliktom. Vsaka barva torej izraža določene želje in potrebe.

Naša raziskovanja potrjujejo tesno povezanost med barvami in osebnostjo. Ugotovili smo pomemben odnos med osebnostnimi lastnostmi in barvami, med samopodobo in barvami ter celo med vrednostnim sistemom in preferencami za barve.

ABSTRACT

MAN AND COLOURS

The study of colours is interdisciplinary. The aim of my contribution is above all to research the psychological dimension and component of colours, as well as relations between colours and human personality. In the light of the current theories and concepts of psychology of colours, we may consider colours as a notion, a symbol, a function, and as atmosphere, i.e. as environment or climate.

People express their own feelings, emotions and experiences through certain colours. And this is one of the very possibilities and ways for psychologists to get to know human personality. On the basis of these findings and knowledge, many psycho-diagnostic instruments, so called "colour tests", have been elaborated. The most famous psychologists that occupy themselves with the research on colours are Lüscher, Frieling, and Pfister, while in the U.S., Hartman is getting more and more popular. These authors attempt to diagnose human personality by investigating the way, how one designs, sorts out or chooses between certain colours, and arranges colour pyramids.

Our needs and desires have a great influence on our behaviour. Each colour is

determined by a specific motive. For example, through red colour people express power and their need to be productive, as well as the search for leadership possibilities. Blue colour indicates altruism - people, who love blue colour, have a need to love and to be loved, and have a very strict moral conscience, whereas white colour is a symbol of peace and attempt to avoid all conflicts. As mentioned, each colour is motivated by specific desires and needs.

Our investigations confirm close relationship between colours and personality. Important relations between personal traits and colours, between self-image and colours, and even between value system and preferences for colours have been established.

Uvod

Barve proučujejo različne znanosti - kemija, fizika, fiziologija in tudi psihologija. Torej je proučevanje barv interdisciplinarno. Barvo kot duševni proces preprosto opredeljujemo z gledanjem. Človek s svojim očesom loči približno 2000 barvnih odtenkov, v sami mavrici več kot 700. S svetlobo in barvo je obkrožen od rojstva do smrti oziroma od svojega nastanka do zdajšnjega življenja. Barve v naravi so torej imele nenehni vpliv na človeka in tako so v njem zakoreninile fiziološke in psihološke pomene. Človek izbira ali odklanja barve zaradi njihove neposredne zveze oz. asociacije s fiziološkimi in psihološkimi potrebami.

O barvi govorimo kot o pojavu, o simbolu, o funkciji in o klimi.

Barva kot pojav

Pri barvi kot pojavu moramo razlikovati predvsem med površinskimi in ploskovnimi barvami. Ploskovne barve nam predstavljajo spektralne barve, medtem ko naj bi se površinske barve navezoval na "površino" različnih teles.

Barva kot simbol

O barvi kot o simbolu je bilo največ napisanega. Lüscher, Pfister, W. Gibson in L. Gibson, Trstenjak, Freeling in Birren so avtorji, ki so se najintenzivneje ukvarjali s simboličnim pomenom barve. Površnemu bralcu bi se sicer lahko zdelo, da se avtorji zelo razlikujejo v določanju simboličnega pomena posameznih barv, vendar do teh razlik ne prihaja zaradi različnih pomenov barv, ampak zaradi tega, ker posamezni avtorji določene barve različno razumejo in si pod določenim imenom barve predstavljajo različne barvne odtenke. Lüscher npr. govori o rdeči barvi in o njenem pomenu, pri čemer ima v mislih opečnato rdečo. Tako se npr. Lüscherjeva simbolična interpretacija navezuje prav na opečnato rdečo barvo, medtem ko Pfister ločuje kar štiri barvne odtenke rdeče barve. V telegrafskem stilu podajam pregled simboličnega pomena nekaterih barv.

Modra barva: Samo pogled na morje ali, še bolje, v nebo nam vsiljuje spoznanje, da je modra najgloblja med vsemi barvami. Pogled se vanjo pogrezne, vedno globlje in globlje, kot v praznino. Praznina je čista, vendar tudi hladna. Zato je modra najhladnejša med barvami. Pomirja srčni utrip in zmanjšuje dihalni ritem. Pomen se razlikuje od odtenka do odtenka: temno modra predstavlja trajne vrednote, pastelno modra domotožje in hrepenenje, nebesno modra nesebičnost, duhovno usmerjenost, ultramarin modra pa čemernost in muhavost.

Rdeča barva: V nas vzbudi asociacijo na kri ali na ogenj. Zato ni čudno, da ima

nekako ambivalenten pomen. Ko je rdeča skrita, pomeni življenje, ko je ni, pomeni smrt. Živo sončno rdeča žene človeka v akcijo, simbolizira lepoto, gorečnost, zdravje, mladost, toplino, akcijo in strast. Je najnasilnejša med barvami. Posameznika kar sili v aktivnost. Dviguje krvni pritisk, pospešuje hitrost dihanja in aktivira telo. Je izraz vitalne sile, žlezne in živčne aktivnosti. Cilj skoraj sleherne aktivnosti pa je zmaga. Tak človek želi zajemati življenje z veliko žlico. V časovnem pogledu rdeča barva označuje sedanost. Tak človek živi za sedaj, za ta trenutek. Seveda imajo tudi pri tej barvi različni odtenki različne pomene. Naj omenimo le purpurno rdečo barvo, ki pomeni veličastnost in božanskost. Značilna je za ljudi, ki bi na druge radi naredili vtis. Radi bi, da bi jih drugi videli kot "nekaj več", s tem pa bi, seveda, druge dojemali kot na nek način odvisne od njih. Čista rdeča barva odraža dominantnost, je oblastna, ukazovalna in gospodovalna barva. Izraža človeka z močno voljo in veliko samozavestjo. Oranžno rdeča pa označuje človeka s poudarjeno nagonsko komponento.

Rumena barva: Rumena barva je najtoplejša med barvami, je najbolj vesela, najbolj ekspanzivna, sili čez vse okvire in vse meje. Predstavlja mladost, veselje, moč, a je tudi simbol za večnost. Je barva plodne zemlje in žitnih polj. Ima bipolaren pomen. Na eni strani predstavlja večnost, na drugi strani propadanje, starost, bližanje smrti. To nam potrjuje tudi asociacija na jesen. Svetlo rumena - citronasto rumena pomeni živahnost, budnost, pa tudi zavist. Živo rumena je topla rumena barva, ki pomeni veselje. Je pa res, da se ljudje, ki imajo radi rumeno, včasih tudi precenjujejo.

Zelena barva: Je nekje med mrzlim in vročim, med modrim in rdečim, med spodnjim in zgornjim. Je barva rastlin in vode. Zelena barva nas osvežuje in pomirja. Na živčni sistem deluje pomirjevalno. Frieling (1974) meni, da zeleno barvo izbirajo ljudje, ki želijo varnost in zanesljivost. Za njih je pomembna realnost, materialnost in sedanost. Svetlo rumenkasto zelena barva pomeni potrebo po duhovnem delu, smaragdno zelena predstavlja energičnost, odločnost, živahnost, iznajdljivost in učinkovitost. Motno zelena - olivno zelena kaže na ljudi, ki se izmikajo neposrednim odgovorom, jabolčno zelena izraža neko lahkost ali preveliko sentimentalnost, morsko zelena pa skriva v sebi zvijačnost.

Vijolična barva: To je barva, ki je sestavljena iz enakih delov modre in rdeče. Je barva skrivnosti. Združuje impulzivno osvajanje rdeče barve z nežnostjo modre. Izbirajo jo ljudje, ki imajo visoke ideale in cilje. Simbolizira pomembnost in veličino. Ljudje, ki jo izberejo, se navadno ne zavedajo svojih napak. Je izredno senzibilna, ni pa odgovorna. Ljudje, ki jim je ta barva všeč, pogosto menjavajo razpoloženja in včasih zapadejo celo v depresivnost.

Rjava barva: Je med rdečim in črnim. Zajema ves interval od oker do barve prsti. V nas vzbuja asociacijo na jesen, na listje, ki odpada, in na žalost. Seveda pa lahko rjava barva kaže preprostost, praktičnost in trdnost. Malokatera barva ima tako izrazito nasprotno pomene. Materialna orientiranost, pridobitništvo ali trdnost, zakoreninjenost, temeljitost in domačnost. Rdeče rjava pomeni seksualnost, srednje rjava predstavlja grabežljivost in pogoltnost, temno rjava pomeni pikolovstvo in razdražljivost, kostanjevo rjava pa simbolizira globino in moč, načrtnost in upornost, vendar ob tem tudi toplino.

Siva barva: Je barva pepela in megle. Je mešanica belega in črnega. Je barva žalosti in žalovanja. Daje vtis žalosti, otožnosti, dolgočasje. Kaže na nevtralnno razpoloženje. Svetlejši odtenki pomenijo strah, srednji lažno drznost, temnejši odtenki pa sebičnost. Največji pomen sive barve je v tem, da jo človek običajno izbere kot nadomestilo za neko drugo, tj. da s sivo prekrije zeleni izbor.

Črna barva: Najpogosteje jo razumemo kot mrzlo in negativno. Pomeni pasivnost in smrt, prastrah, dokončnost in nerešljivost. Kaže na mejo, kjer se življenje konča. Je začetek in konec vsega.

Bela barva: Je absolutna. Je barva vzhoda in zahoda. V fiziološkem smislu je nič, njen pomen pa je čistost, vedrost, oddaljenost.

Oranžna barva: Je najbolj žareča med barvami. Simbolizira razuzdanost in nezvestobo. Je barva ognja in pomeni strast, vznemirjenje in naslado. Je barva otrok, močnih in zdravih ljudi, in je najbolj priljubljena pri primitivnih ljudstvih. Ljudje, ki jim je všeč, so neposredni, ponosni in samozadostni.

Barva kot funkcija

Barvo lahko razumemo tudi kot funkcijo. Ko jo uporabljamo, pogosto ni pomemben njen estetski vidik niti naš odnos do posamezne barve, ampak njena funkcija. Gre za učinke, ki jih imajo posamezne barve na človeka. Tako je funkcijo barve možno uporabiti v oblikovanju prostora, dožemanju časa in moči energije. Barva lahko prostor optično zoži ali razširi, čas lahko raztegne ali skrajša, tj. z barvo lahko vplivamo, da se nam zdi določen čas reakcije daljši oziroma krajši. Z barvo lahko poudarimo ali pa oslabimo energijo, ki jo ljudje izžarevajo. S tem mislimo aplikacijo, ko barva pospešuje ali zavira aktivnost oz. vitalnost telesnih in duševnih sil. Človek barve uporablja, da bi dosegel želene efekte (npr. različna uporaba barve v šolskih prostorih, na delovnih mestih, v prostorih za zabavo). Zelo velik pomen imajo barve tudi v medicini. Zeleno barvo npr. uporabljajo za nevtraliziranje paslik, ki nastajajo kot posledica prisotne krvi.

Barva kot atmosfera oz. klima

Za človeka je značilno, da dobiva več kot tri četrtine čutnih informacij preko vidnega kanala. Ob vremenski klimi nanj neprestano deluje tudi barvna klima, ki ga čustveno usmerja in mu sooblikuje značaj. Z barvno klimo si naredimo življenje v mestih znosnejše, tudi notranje bivalne prostore si obarvamo tako, da nam je prijetno. Človek sam soustvarja barvno klimo oz. atmosfero.

Barva kot motivacija

Povezanost med barvo in osebnostjo je več kot očitna. Tu mislimo na osebnostne lastnosti posameznika, na človekov značaj. Povezanosti barve z motivacijo smo se do sedaj manj posvetili, zato moramo najprej govoriti o predmetni motivaciji barve. Da človek v vsakodnevnem življenju čistih abstraktnih barv sploh ne zaznava, ampak da se njegovo zaznavanje barve vedno nanaša na določen predmet, je opozoril že Katz (1930). Barvo torej največkrat zaznavamo v odnosu na predmet, ki je obarvan. Tako dobivajo barve svojo končno vrednost ne samo v odvisnosti od barvnega spektra, ampak tudi od kakovosti predmeta, kateremu pripadajo. Govorimo o predmetni oziroma površinski barvi. Znana so raziskovanja Brunerja (1952), Goldmana (1952) in Duncerkera (1952). Slednji je naredil zanimiv preizkus. Iz zelenega blaga je izrezal osla in drevesni list. V nadaljevanju je oboje osvetljeval z močno rdečo barvo. Medtem ko je osel, izrezan iz zelenega blaga, pod vplivom močne rdeče svetlobe že zdavnaj izgubil vtis zelene barve, pa jo je drevesni list še izžareval, se pravi, da so ga zaznavali kot zelenega. Torej: predmet s svojo obliko motivira barvo. Poleg predmetne motivacije je izrazito aktualna tudi simbolična motivacija barve. Po barvi ne spoznavamo samo predmete, ampak tudi pojave, ki jih barve predstavljajo. Barve kažejo preko sebe na pojave, ki jih sicer samih po sebi ne moremo upodabljati v barvah. To je simbolična motivacija barve. Poznamo npr. nacionalne barve, barve ljubezni, barve ljubosumja, klubske barve

itd. Simbolični motivacijski pomen barve uporabljamo predvsem na področju vzgoje, še pogosteje pa, v zadnjem času, na področju oglaševanja. Barva skupaj z osvetlavo tvori atmosfero, v kateri živimo. Tako govorimo o še bolj specifičnih atmosferah - o šolski atmosferi, delovni atmosferi itd. Barva vpliva na biološko počutje človeka. Psiholog Brinkmann je povabil v goste dobre poznavalce barve. Med večerjo pa je namenoma spremenil svetlobo. Začel je svetiti z močno vijolično barvo. Meso je dobilo podobo trohnenja, vabljiva hrana je izgledala krvavo rdeče. Najobčutljivejšim je postalo slabo, drugim je minil tek. Ko je osvetlavo ponovno spremenil na začetno, je družčina oživila. Eksperiment potrjuje biološko motivacijo barve. Poznamo pa še subjektivno motivacijo barv, ki ima pomembno vlogo v psihodiagnostiki človekove osebnosti. Človek v vsako barvo vnaša svoja čustva in doživetja. Čustven prenos barv pa se dogaja tudi v naši okolici. Zadnje čase veliko govorijo tudi o miljejski motivaciji barv, ki poudarja predvsem vpliv klime in vpliv mode. Južni narodi s svetlimi, dolgimi dnevi in toplim podnebjem imajo živahnejši temperament in izbirajo žive barve.

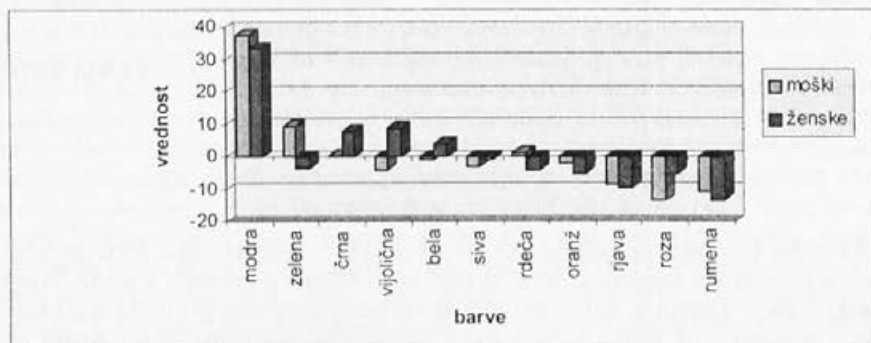
Barve kot diagnostični instrument

Med psihologi je kar nekaj avtorjev, ki so s pomočjo barve skušali spoznavati človekovo osebnost. Pfister je že 1946. leta sestavil test barvnih piramid. Poskusna oseba ima na razpolago štiriindvajset različnih odtenkov rdeče, modre, zelene, oranžne, rumene in rjave barve. Na razpolago pa ima še sivo, belo in črno barvo. Način graditve piramide in vključenost oz. izključenost barv omogočata psihologu, da s pomočjo Jungove analitične teorije dobro opiše osebnost preizkušanca. Mogoče so v javnosti bolj znani Lüscherjevi psihodiagnostični preizkusi, ki se opirajo na izbor in razvrščanje posameznih barv. Lüscher jih je v svojem plodnem življenju razvil kar nekaj (Lüscherjev barvni test, Lüscherjev hiter barvni test, Štiribarvni človek; 1969-1977). Tudi Frielingov test barvnih ogledal (1974) je kar dobro poznan in pogosto uporabljen. S pomočjo tega preizkusa je možno poleg karakterja spoznavati tudi interesna zanimanja posameznika. Vsi ti barvni psihodiagnostični preizkusi spadajo med projekcijske preizkuse in so doživeli niz modifikacij. Zaradi zapletenosti in manjše popularnosti pa je le malo psihologov, ki bi jih v celoti dobro obvladalo in uporabljalo. V zadnjem času je v Združenih državah Amerike postal zelo pomemben Hartman, ki je izdelal barvni test, ki je postal dokaj popularen. Hartman daje s svojo "The Color Code" (1998) ali "barvno kodo" zanimiv opis osebnosti. Različne vidike osebnosti in vedenja je grupiral v štiri barvne kategorije - rdečo, belo, modro in rumeno. Naše vedenje določajo naše potrebe in želje. Vsaka od navedenih barv pa ima v ozadju zelo močen motiv (rdeča-moč, modra-altruizem, bela-mir, rumena-igro in zabavo).

Priljubljene barve v Sloveniji

V Sloveniji se je s psihologijo barv najbolj celostno ukvarjal Trstenjak. Njegova raziskava iz leta 1978 še danes služi kot standard oz. osnova nadaljnjim novim ugotovitvam. V zadnjih letih smo v okviru različnih široko zasnovanih projektov v zvezi s psihologijo barv preverjali, katerim barvam dajemo prednost, ter odnos priljubljenih barv z osebnostnimi lastnostmi in vrednostnim sistemom prebivalstva. Na tem mestu podajamo samo najbolj splošen pregled priljubljenosti barv v Sloveniji, in sicer med srednješolsko populacijo, na katero še posebno pomembno deluje tudi okolje z modnimi in klimatskimi smernicami.

Tabela 1: Barvne preference pri slovenskih srednješolcih (N= 2500; Tušak, 1998).

Legenda: Vrednost predstavlja % p.o., ki barvo označijo kot simpatično, od tega odštejemo % p.o., ki to barvo prepoznavajo kot zoprno.

Rezultati potrjujejo, da so splošne tendence v izbiri barv v Sloveniji enake oz. podobne tistim v svetu, saj je tudi pri nas najbolj pozitivna modra barva. Fantom je najbolj simpatična modra, sledi ji zelena, nesimpatična pa jim je roza, rumena in rjava. Druge barve so opredeljene kot indifernentne. Dekletom je prav tako najbolj simpatična modra, nato vijolična in črna, nesimpatična pa jim je rumena in rjava, oranžna, rdeča in zelena.

Naša raziskovanja nakazujejo še nekatere dodatne povezave. Posebej izpostavljamo povezanost s človekovim vrednostnim sistemom, z njegovimi vrednotami, z načinom, kako osmišlja življenje, itd. V naslednjih letih bomo s sistematičnimi raziskavami poskusili natančneje osvetliti še omenjeno področje.

LITERATURA

- Biren, F. (1961). *Color, Form and Space*. Einhold Publishing Company, New York.
- Biren, F. (1992). *Color Psychology and Color therapy*. Carol Publishing Group, New York.
- Frieling, H. and Schmidt, E. (1974). *Der Frieling Test*. Muster - Schmidt Verlag, Göttingen.
- Heller, E. (1989). *Wie farben wirken*. Farbpsychologie, Farbsymbolik, Kreative Farbgestaltung. Rowohlt Verlag GmbH, Hamburg.
- Hartman, T. (1998). *Color Code*. Scribner, New York.
- Katz D. (1930) *Der Aufbau der Farbwelt*, Leipzig 1939.
- Lüscher, M. (1969). *The Lüscher Color test*. Pocket books, Gulf & Western Corporation, New York.
- Lüscher, M. (1977). *Der 4-Farben Mensch*. Wilhelm Goldman Verlag, München.
- Trstenjak, A. (1996). *Psihologija barv*, Inštitut Antona Trstenjaka, Ljubljana.
- Tušak, M. (1997). *Risanje v psihodiagnostiki I* (3. izdaja), ZIFF, Ljubljana.
- Tušak, M. (1994). *Colour preferences, colour symbolism and personality*. Proceedings of IV. International Symposium of Colour and colorimetry, Bled, 67-71.
- Tušak, M. (1998). *Colours and Personality*. V. International symposium of Colour and colorimetry, Brdo. 1998, 40-45.